

uit de literatuur

ALGEMEEN

Mie BERG, Perti HEMANUS, Jan EKE-CRANTZ, Frands MORTENSEN and Preben SEPSTRUP (eds.)

Current Theories in Scandinavian Mass Communication Research, GMT, Grenaa (Denmark), 1977, 400 blz.

De Scandinavische onderzoekstraditie op het vlak van de massacommunicatie wordt gekenmerkt door verscheidenheid en openheid. Dit uit zich niet alleen in de grote verschillen op empirisch en methodologisch vlak, maar ook in een brede waaier aan theoretische items.

Het is natuurlijk onbegonnen werk om deze rijkdom aan research-disciplines en theorievorming in één boek samen te brengen. De samenstellers hebben daarom gepoogd een bloemlezing te geven van artikels die een belangrijke aanvulling kunnen bieden voor de discussie op internationaal niveau. O.i. zijn ze daar aardig in geslaagd. We noemen in dit verband de rol van de massamedia in een politiek systeem, de economische implicaties van een mediummonopolie, een macro-sociologische analyse van de gate-keeper, een structurele benadering van het effectenonderzoek, en een integratie van inhouds-analytische en historisch-materialistische elementen in het massacommunicatie-onderzoek.

In een tweede deel wordt een overzicht geboden van de Scandinavische mediastructuur en de stand van het onderzoek in de vier landen.

J.S.

Joachim HOLDER, **Kommunikation**, Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden, 1975, 125 blz.

Zich baserend op de Kritische Theorie geeft de auteur een vrij primaire 'inleiding' in de cybernetisch bepaalde pragmatische communicatietheorie en in de psycho-analytische interactietheorie.

J.S.

Daniel LERNER & Lyle M. NELSON (Eds.), **Communication Research — a Half-Century Appraisal**, The University Press of Hawaii, Honolulu, 1977, 348 blz.

Wanneer onder redactie van eminente communicatiewetenschappers zoals Lerner en Nelson een reader wordt samengesteld over

vijftig jaar communicatiestudie en wanneer die publikatie bovendien wordt opgedragen aan hun vriend, collega en leermeester Wilbur Schramm, dan kan je als lezer verwachten dat je degelijk materiaal in handen krijgt. Dit blijkt dan ook het geval te zijn zowel voor de meer wetenschappelijke bijdragen onder de titel «State of the art» als voor de biografische, beschrijvende artikels onder de hoofding «A life in communication research». Naast deze twee delen krijgt de lezer nog het curriculum vitae van W. Schramm en een bibliografie van zijn werken.

De rol en betekenis van W. Schramm, als mens en wetenschapper, geschetst door vrienden en collegae weegt door in een balans van vijftig jaar communicatiestudie. Vijftig jaar communicatieonderzoek betekent echter niet alleen een nostalgische terugblik op de pionierstijd, maar ook een vooruitzichten naar de toekomst. De weg afgelegd door pioniers als Lasswell, Lazarsfeld en Schramm is niet alleen lang, maar wordt ook gekenmerkt door diversiteit. Schramm bouwde voort op de arbeid van de theoreticus Lasswell en de methodoloog Lazarsfeld om daar de dimensie onderzoeker nog aan toe te voegen. Deze aspecten zijn dan ook terug te vinden in de diverse bijdragen, waaronder een postscriptum van Lazarsfeld.

C.L.B.

Gottfried DEETJEN, **Industriellenprofile in Massenmedien. Ein neuer Ansatz zur Aussagenanalyse**, Studien zur Massenkommunikation 8, Verlag Hans-Bredow-Institut, Hamburg, 1977, 277 blz.

Het doel van deze dissertatie is «... zwischen beiden Bereichen eine Beziehung herzustellen, was hier heissen soll, die aussagenanalytische Methodik zu verfeinern und dies darzustellen an Hand von Industriellenprofilen in Zeitungs- und Zeitschriftentexten», aldus de auteur in het voorwoord van deze publikatie.

Dat mededelingsanalyses uiteraard enkel mogelijk zijn op basis van mededelingen is evident. Minder duidelijk is of de lezer het meeste plezier beleeft aan de onderzoeksmethode zelf of aan de onderzoeksresultaten. Om even beide elementen te situeren: Deetjens maakt gebruik van de Osgoodse «Evaluative Assertion Analysis» in combinatie met Morris' «Arten des Zeichengebrauchs» om een antwoord te kunnen geven op twee vragen, namelijk 1. welke instellingen/attitudes zijn te onderkennen in kranten-/tijdschriftenprofielen over industriëlen en 2. wat is de verhouding tussen het industriëlenprofiel op het niveau van de symbool- (kranten/tijdschriften)wereld en de "reële" industriële werkelijkheid. Om een band te kunnen leggen tussen de mededeling, c.q. kranten- en tijdschriftenar-

tikels, de communicator en de ontvangers, analyseert de auteur zowel het informatieve (Designatoren), evaluatieve (Appreziatoren) als aansporend (Präskriptoren) tekengebruik. Studiemateriaal zijn zgn. vaste rubriekartikels over ondernemers/managers in de tijdschriften "Manager Magazin", "Der Spiegel", "Das Kapital" en de krant "Bildzeitung". De onderzoeksdimensie wordt verder toegespitst op het machtslegitimeringsaspect van het ondernemers/managers-profiel. Meer bepaald gaat het om de vraag hoe industriëlen in massamediale teksten hun formele autoriteit legitimeren, respectievelijk hoe deze door de journalisten gelegitimeerd wordt.

De auteur heeft bewust geopteerd voor uiteenlopende publikaties met het doel eventueel verschillende profieltypen te bekomen naargelang de publieksgroep(en) waartoe de publikaties zich richten. De resultaten zorgden niet enkel voor een verrassing ten aanzien van het soort ondernemers/managers-profiel dat in de kranten- en tijdschriftenartikels aan bod kwam — geen stereotiep beeld zoals dit in de brede lagen van de bevolking nog leeft — maar tevens door het soort profiel dat elke publikatie afzonderlijk gaf en dat niet zoveel van de andere verschilde. Door de vage beeldvorming over industriëlen, alsook de minder vertrouwde linguïstische mededelingsanalyse vergde het wel enige inspanning om de tekst te verwerken. Voor ons loonde het de moeite.

C.L.B.

KUNST- EN CULTUURTHEORIE

X, **Aspects of culture in modern society**, The Unesco Press and La Baconnière, Paris, 1975, 188 blz.

Een gedeelte van dit in boekvorm gepubliceerde tijdschrift «Cultures» is ingeruimd voor een discussie tussen René Maheu, directeur-generaal van Unesco, en Jean d'Ormesson, lid van de Academie Française, over de culturele ontwikkelingen in de twintigste eeuw. Hierbij komen enkele interessante thema's aan bod, zoals de plaats van de cultuur in de samenleving, de zgn. democratisering van de cultuur, de impact van de massamedia, enz. John Vaizey pikt hierop in met een essay over de samenhang tussen economische en culturele verandering. Verder zijn nog enkele los van elkaar staande artikels gebundeld, waaronder een bijdrage over de betekenis van Taha Hussein voor de moderne Arabische cultuur.

J.S.

P.J. BOUMAN,
Cultuurgeschiedenis van de twintigste eeuw,
Elsevier, Amsterdam-Brussel, 1977, 226 blz.,
geïll.

De auteur poogt op aanschouwelijke en verhelderende wijze de twintigste-eeuwse Westeuropese en Amerikaanse cultuurgeschiedenis te beschrijven tegen de socio-economische en politieke achtergrond. Alhoewel we het niet op alle punten met zijn politieke en economische analyse eens zijn, vormt het boek toch een interessante algemene inleiding op de geschiedenis van de westerse cultuur.

kapitalisering. Zodoende krijgt men niet alleen een geschiedenis van de kunst aangeboden, maar ook een beeld van de economische en cultureel-politieke ontwikkelingen in bedoelde periode (tot ongeveer 1905).

Daar waar Klingender stopt, neemt Meuris de draad op. Zijn aanpak is minder ruim, maar de achterliggende idee is dezelfde: aantonen hoe de industrialisering haar invloed op de esthetische vormgeving en thematiek heeft gehad. Hij besteedt veel aandacht aan de zogenaamde Design-Art.

Andreas W. MYTZE (Hrsg.)
Dramatik in der DDR 1,
Europäische Ideen, Berlin, 1975, 51 blz.

Andreas W. MYTZE (Hrsg.)
Dramatik in der DDR 2,
Europäische Ideen, Berlin, 1976, 55 blz.

Algemeen wordt aangenomen dat de zevende kunsttentoonstelling te Dresden in 1973 een nieuwe stap betekende in de culturele en artistieke ontwikkeling van de DDR. Sindsdien werd immers opnieuw naar een uitbreiding van het 'socialistisch realisme' gezocht. Maar met de affaire Biermann werd pijnlijk duidelijk dat deze evolutie zich niet zonder moeilijkheden voltrok.

In de in het eerste boek gepubliceerde bijdragen staan dan ook theoretische én praktische problemen van de DDR-cultuurpolitiek ter discussie. Aan de hand van onderwerpen als de materialistische cultuurtheorie, de realisme-definitie, de kunstdidactiek, het arbeiderscultuur-concept, de architectuur e.d., wordt de ontwikkeling van de politieke tolerantie op het vlak van kunst en cultuur getoetst.

In de twee tijdschriftnummers wordt in een reeks interviews met o.a. R. Kerndl, A. Müller, A. Dresen, H. Lange, V. Braun en R. Schneider dieper ingegaan op de problemen en mogelijkheden van het DDR-theater.

Martin WARNKE (Hrsg.)
Bildersturm. Die Zerstörung des Kunstwerks,
Syndikat, Frankfurt am Main, 1977, 179 blz.,
geïll.

Jan VAN SPAENDONCK,
Belle époque en anti-kunst,
Boom, Meppel, 1977, 306 blz., geïll.

Onder 'beeldenstorm' wordt het culturele en artistieke verzet tegen de heersende macht en structuren verstaan. Een alzo omschreven 'beeldenstorm' is universeel en van alle tijden. Vandaar dat dit eerste boek geen systematisch geschiedkundig overzicht biedt, maar eerder enkele belangrijke culturele periodes en figuren behandelt (de antieke oudheid, Byzantium, de renaissance, de Munsterse wederdopers, Schiller en von Kleist, het nationaal-socialisme). Erg boeiend is de bijdrage over de Franse Revolutie waarin beschreven wordt hoe de opkomende burgerij zich van de culturele experimenten bediende om aan de macht te komen, maar deze nadien afremde.

Het tweede boek sluit bij deze problematiek aan. Hier wordt onderzocht in hoeverre de vrijheidsidealen en het in vraag stellen van de burgerlijke beschaving voor en tijdens de eerste wereldoorlog de anti-kunst, het dadaïsme en het surrealisme fundamenteel beïnvloed hebben. De auteur levert hiermee een interessante bijdrage tot de cultuur- en kunstgeschiedenis.

Francis D. KLINGENDER,
Kunst und Industrielle Revolution,
Syndikat, Frankfurt am Main, 1976, 269 blz.,
geïll.

Jaques MEURIS,
La machine et le monde des formes,
Laconti, Bruxelles, 1973, 209 blz., geïll.

Het magnum opus (de eerste druk verscheen in 1947) van de historicus en politiek-econoom Klingender (1907-1955) beschrijft op een boeiende en gedocumenteerde wijze de samenhang tussen kunst en technologische revolutie enerzijds, en anderzijds, de ontwikkeling in de artistieke technieken, vormen en onderwerpen ten gevolge van de

Ken BAYNES,
Kunst en maatschappij,
De Arbeiderspers, Amsterdam, 1975, 288 blz.,
geïll.

Baynes vat de cultuur op als één concreet geheel dat op een bepaalde plaats en tijd bestaat. In die zin vormt de cultuur van de slavernij een integraal onderdeel van de verfijnde cultuur van het Amerikaanse Zuiden, zoals ook de cultuur van de fabrieksarbeider uit Lancashire een integraal onderdeel vormde van de cultuur van de Engelse industriële revolutie. Zijn bedoeling is om de verhouding tussen kunst en maatschappij te schetsen vanuit het gezichtspunt van het publiek. M.a.w., hij wil aan de hand van historische, culturele en artistieke elementen aantonen hoe ieder individu in een gemeenschap uiteindelijk beïnvloed wordt door de cultuur enerzijds, en hoe de inhoud en de stijl van de kunst geregeld worden door de machtsverhoudingen, hulpbronnen en mentaliteit van de gemeenschap waarin zij functioneert anderzijds. Toch verliest hij ook de specifieke plaats en functie van de schepende kunstenaar niet uit het oog. De kunst is immers niet vnl. een beschrijving van de werkelijkheid, maar een heel eigen, parallelle realiteit, die een organische relatie onderhoudt met andere ervaringen en activiteiten. De auteur wil daarom geen gedetailleerde cultuurgeschiedenis schrijven van de beeldende en toegepaste kunsten over de periode van de industriële revolutie tot op heden. Zijn stelling is dat «slechts een model dat het volle pond geeft aan zowel de creatieve rol van de context als aan die van de kunstenaar in staat is te beantwoorden aan onze behoefte tot inzicht in de inhoud en betekenis van onze eigen cultuur. Alleen een ecologisch of sociologisch standpunt kan het perspectief bieden dat wij nodig hebben om gebeurtenissen in een massa-maatschappij te interpreteren». Via vier thema's — godsdienst, seks, arbeid en oorlog — poogt hij de richting te schetsen die de culturele evolutie heeft ingeslagen. Wat het duidelijkst op de voorgrond treedt is een totale revolutie in de sociale functie van de kunst. «Ze ging de richting uit van het bewieroken van de tradities van een statische maatschappij naar het interpreteren van de hoge verwachtingen en hevige verwarringen van een zich snel ontwikkelende wereld.»

Hubertus GASSNER und Eckhart GILLEN (Hrsg.)
Kultur und Kunst in der DDR seit 1970,
Anabas Verlag, Lahn-Giessen, 1977, 337 blz.,
geïll.

Nicos HADJINICOLAOU,
Kunstgeschiedenis en ideologie,
SUN, Nijmegen, 1977, 238 blz., geïll.

De auteur weerlegt op uitvoerige wijze een aantal opvattingen (zoals deze verdedigd door Sedlmayer, Warburg, Wölfflin, Taine en Riegl), die een wetenschappelijke benadering van de kunstgeschiedenis in de weg staan. Hij ziet de kunstgeschiedenis nog steeds als een bolwerk van het burgerlijke denken en meent dat bepaalde voor alle sociale wetenschappen elementaire begrippen hier nog voor het eerst dienen ingevoerd te worden. Daarom tracht hij meer specifiek, op basis van het door Althusser en Poulantzas uitgewerkte begrippenkader, het object van de kunstgeschiedenis af te grenzen door het begrip 'beeldideologie' in te voeren. Met dit begrip stelt hij een programma op voor een politiek-wetenschappelijke fundering van de kunstgeschiedenis, getoetst aan schilderijen van Rubens, Rembrandt, Goya e.a.

M.G. LUTZEMBERGER en S. BERNARDI,
Cultura, comunicazioni di Massa, Lotta di Classe,
Savelli, Roma, 1976, 254 blz.

Klassestrijd, massacultuur, de pers (strip-verhaal, affiche en tijdschrift worden uitvoerig behandeld), taal en sociale werkelijkheid worden in essays van verschillende medewerkers beschreven, in deze Italiaanse pocketeditie o.l.v. Lutzemberger en Bernardi.

FILM

Les Cahiers de la Cinémathèque, La Guerre d'Espagne,
nr. 21, 1977, Perpignan, 148 blz.

La Cinémathèque Française,
nr. 22, 1977, Perpignan, 64 blz.

La Cinéma du Sam'di Soir,
nr. 23-24, Perpignan, 1977, 176 blz.

Le Film policier,
nr. 25, Perpignan, 1978, 180 blz.

Dit zowel in thema's, benaderingswijze als vormgeving rabaat provinciale en anti-Parijse tijdschrift heeft vooral in zijn nummer over de Franse populaire cinéma der jaren dertig belangrijk werk verricht. Ook de documentatie rondom de Franse cinemateek verdient aandacht. De Spaanse burgeroorlog 'vue par le cinéma' of de politiefilm 'reflet de la société' (zoals de ondertitels van beide nummers luiden) bieden van bij de titelpagina niet veel originele inzichten. Hoe je een overvloedig geïllustreerd en redelijk gedrukt tijdschrift zo ergerniswekkend slordig kunt op de markt brengen, zal ondertussen wel een typisch provinciaal geheim zijn!

D.L.

Robin WOOD, Personal Views,
Gordon Fraser, London, 1976, 255 blz.

Een prachtig uitgegeven bundel essays van de Movie-medewerker einde der jaren '60 in de clinch met het opkomende Britse filmstructuralisme. Wood is duidelijk ook persoonlijk gekwetst en uitgedaagd door Wollen & Co. Begrip, fascinatie en afkeer vloeien in zijn polemische artikelen samen tot een nogal emotioneel en dramatisch betoog dat misschien meer zegt over de geschiedenis van intellectuele stromingen, dan dat de theoretische problematiek van Wood en Wollen werkelijk vooruit wordt geholpen. Een index maakt het boek handig te gebruiken.

D.L.

Richard LAWTON, Grand Illusions,
McGraw-hill, 1973, 255 blz.

Na 'The Image Makers' over de portret-fotografie in Hollywood stelde Lawton een foto-boek samen met 'stills' uit het Hollywood der jaren twintig tot veertig. Opnieuw is de uitgave druktechnisch van adembenemende kwaliteit. Lay-out der foto's, zetwerk en keuze zijn haast volmaakt. Tussen de vele tientallen foto-boeken over film waarmee boekhandels hun kleine voorraad filmwerken vullen, steken deze twee boeken van Lawton als parels uit. Naast de stars en hun mimiek komen ook hun kledij, de decors rondom hen, de belichting enz. goed tot hun recht. Enkele prachtige studio-foto's met camera, opnameploeg en spelers plus decor in één prent, herinneren er om de zoveel bladzijden aan dat film «gemaakt» werd, produkt is van arbeid.

D.L.

Guy HENNEBELLE (Red.), Cinéma Militant,
Cinéma d'Aujourd'hui, Paris, 1976, 228 blz., geïll.

Het tweemaandelijks filmtijdschrift 'Cinéma d'aujourd'hui' geniet bij cinefielen een goede faam omwille van zijn evenwichtig gedoseerde themanummers. Ook dit door G. Hennebelle samengestelde dossier over de (Franse) politieke film past in deze lijn. Naast een kroniek van de politieke film, een theoretische inleiding met o.a. een bijdrage van Joris Ivens, en een analyse van de ideologie en esthetiek van de politieke film, komen de produktie- en distributiescollectieven met hun respectievelijke films uitvoerig aan bod. Het dossier wordt afgesloten met een thematische index van de Franse politieke film.

J.S.

S.M. EISENSTEIN, Mémoires, 1,
Paris, Union générale d'éditions, 1978, 445 blz.

Viktor SKLOVSKIJ, Eisenstein,
Reinbeck, Rowolt, 1977, 413 blz.

Sergei EISENSTEIN, Kunst und Künstler,
München, Rögner und Bernhard, 1977, 185 blz.

De belangstelling voor de figuur, het theoretisch en filmisch werk van Eisenstein heeft vele decennia zijn grenzen gehad in de niet-beschikbaarheid van documenten. Paralleel met de Russische editie van Eisensteins omvangrijke geschreven oeuvre, komt ook in Europa (Frankrijk en de Bondsrepubliek) via vertaling steeds meer van dit ware continent van eruditie en reflectie binnen ons bereik, meestal rechstreeks in goedkope pocket-edities. Eisensteins memoires en Sklovskij's biografie (van 1973) zijn welkomme verrijkingen van de Eisenstein bibliotheek. Een bundel Eisenstein - essays die ons de reikwijdte van zijn intellectuele en creatieve belangstelling laat zien, verscheen in de Reihe Passagen.

D.L.

Douglas FAIRBANKS, Jr. The Fairbanks Album,
London, Secker & Warburg, 1975, 287 blz.

Richard SCHICKEL, Douglas Fairbanks, the first celebrity,
London, Film Tree Books, 1976, 160 blz.

Het "Douglas Fairbanks Album" is een verzorgd, met aandacht en respect uitgegeven prentenboek over de man die samen met echtgenote Mary Pickford en met Chaplin, de produktiemaatschappij United Artists stichtte. Mooi afgedrukte foto's uit het familie-album, uit filmarchieven en uit de film-promotie, werden hier samengebracht tot een levendige visuele evocatie. Zowel een persoonlijkheid, een milieu als het produkt van beide : films, komen hier in hun nuances, verscheidenheid en conflicten erg mooi tot uitdrukking. Richard Schickel, die de tekst schreef bij de foto's, zorgde voor een eigen

werk over Fairbanks : ze vullen elkaar aan. Schickel, een genuanceerd observator van Hollywood, brengt een waardevolle en correcte handleiding. Zijn boek is voorzien van een index, een bibliografie en een filmografie.

D.L.

Jacques MORIN, Le Cinéma en Savoir,
Revue des sciences humaines, nr. 159, Lille, 1975,

Ook in de Franse 'provincie' wordt over cinema gedacht en worden pogingen tot theorie-vorming ondernomen. Enkele onbekenden en anderen als Oms, Gili en Mitry die zich buiten de momenteel dominante filmtheorie situeren, werkten aan dit nummer mee. Er verschenen in dit nummer studies over John Ford, over Fellini-Roma, over Comencini als filmcriticus, enz.

D.L.

Basil WRIGHT, The Long View,
Paladin, London, 1976, 752 blz.

Een recente wereldgeschiedenis van de film. Het volumineuze boek van de Britse documentarist is een wijsd overzicht geschreven met een zin voor documentering die echter niet de persoonlijke herinnering en appreciatie op de achtergrond dringt. Voorzien van een bibliografie en een index is het boek ook handig te gebruiken.

D.L.

EISENSTEIN en NIJNY, Mettre en Scène,
Union Générale d'éditions, 10/18, nr 821, Parijs, 1973, 318 blz.

S.M. EISENSTEIN, Au-delà des étoiles,
Union Générale d'éditions, 10/18, nr 896, Parijs, 1974, 314 blz.

S.M. EISENSTEIN, La non-indifférente Nature, 1,
Union générale d'éditions, 10/18, nr 1018, Parijs, 1976, 444 blz.

S.M. EISENSTEIN, Le Film : sa Forme/son Sens,
Christian Bourgeois, Paris, 1976, 416 blz.

De sinds de jaren veertig in Engelse en kort daarop ook in Italiaanse vertaling beschikbare bundel teksten 'Film sense and Film Form' verscheen pas heel recent in het Frans. Mede onder impuls van de Cahiers du Cinéma die sinds het einde der jaren zestig geregeld essays van de Russische cineast in vertaling in hun tijdschrift opnamen. Dezelfde ploeg verzorgt in de reeks '10/18' de publicatie van de werken van Eisenstein, waarbij vele vertalingen uit de Cahiers nu in boekvorm beschikbaar werden.

D.L.

Charles BARR,
Ealing Studios,
David & Charles, Newton Abbot, 1977, 198 blz.

1951-1976 British Film Institute Productions,
British Film Institute, London, 1977, 139 blz.

De Britse cinema is sinds enkele jaren thema van encyclopedische compilatie, van historische overzichtsstudies en van theoretische reflectie geworden. Het werd tijd, dat naast de fascinatie voor Hollywood ook aandacht werd geschonken aan 'lokale' cinema. 'Ealing Studios' is een productie van het Britse filmtijdschrift 'Movie' en beschrijft evolutie en organisatie van de beroemde komedie-studio uit de naoorlogse periode. Analyse van films en hun situering vormen een tweede luik van het boek.

Hoe in Groot-Brittannië de overheid onafhankelijke films subsidieert en produceert via het Production Board van het British Film Institute kan men nu uitvoerig nagaan in een overzichtscatalogus. Fraai uitgegeven en geïllustreerd, voorzien van verklaring, commentaar en essays heeft deze uitgave werkelijk allure.

D.L.

louri LOTMAN,
Esthétique et sémiologie du Cinéma,
éditions Sociales, Paris, 1977, 188 blz.

Jurij M. LOTMAN,
Probleme der Kinoästhetik,
Syndikat, Frankfurt, 1977, 162 blz.

De Franse en Duitse vertaling van een uit 1973 daterende Russische studie over film-semiotiek, van de hand van Lotman, semioloog aan de universiteit Tartu (Sovjetunie). Filmtaal, filmverhaal, montage, ruimte en tijd, de acteur zijn enkele der bondig en tentatief behandelde onderwerpen.

D.L.

Herman G. WEINBERG,
Saint Cinema,
New York, Dover, 1973, 366 blz.

David DENBY ed.,
Awake in the Dark,
New York, Vintage Books, 1977, 395 blz.

Manny FARBER,
Movies,
New York, Hillstone, 1971, 288 blz.

Drie bundels filmkritiek en filmcommentaar uit de States. Zo belangrijk als de Amerikaanse filmproductie kwantitatief en kwalitatief ook moge zijn, zo gering is het (Europese) besef dat Amerikanen zelf naar deze films kijken en er een eigen visie op na houden. Er is een opmerkelijke (en ook wel toe te juichen) onverschilligheid ten overstaan van de Amerikaanse intellectuele gebruiksaanwijzingen. Daardoor bestaat er sinds vele decennia in Europa een kritische en evaluatieve onbevangenheid tegenover de Hollywoodcinema die herhaaldelijk met fascinerende resultaten werd 'gebruikt' door Europese reflectie op deze filmproductie. Maar ondertussen is onze intellectuele auto-

nomie toch wel zo sterk dat een confrontatie met de Amerikaanse kritiek niet meer angstvallig uit de weg moet gegaan worden. Integendeel, ze kan in het complexe spel, dat wij met deze toch nog altijd wat 'exotische' productie aangaan, verrijken.

Een revelatie voor ons was criticus Farber, wiens bundel 'Negative Space' nu onder de nieuwe titel 'Movies' met slappe kافت op de markt is. Zijn aandacht voor nuances, zijn respect voor materiaal, zijn nuchter aanvaarden en inspelen op de film-trivialiteit, maken hem tot een belangrijke inspiratie-bron voor een persoonlijk omgaan met film. Zijn artikels dateren uit de decennia '50 en '60; een bijzonder belangrijke, want conflict- en crisis-beladen periode voor Hollywood.

Wie een overzicht wil van een brede waaier filmkritiek uit de States komt met de anthologie van Denby een heel eind. Goed uitgekozen bijdragen, voorzien van verhelderende commentaar van de samensteller, leggen enkele belangrijke filmkritische oeuvres voor ons vast. Onvergeeflijk lijkt ons anders wel het ontbreken van Jonas Mekas in deze anthologie

Memoires, inside-informatie, filmcommentaar vindt men in de bundeling teksten van Weinberg die tussen 1929 en 1970 werden geschreven. Geïllustreerd met 64 zeldzame foto's uit zijn persoonlijk archief. Zijn filmwaardering is gedateerd, maar zijn informatie is boeiend.

D.L.

POLITIEKE KARIKATUUR EN AFFICHE

Koos VAN WERINGH,
Albert Hahn,
De Arbeiderspers, Amsterdam, 1975, 252 blz., geïll.

Albert Hahn heeft met zijn politieke karikaturen ongetwijfeld een belangrijke bijdrage geleverd tot de 'bewustwording' van de Nederlandse arbeidersbeweging. Sommige van zijn tekeningen hebben ook heden ten dage nog niets van hun tref- en zeggingskracht verloren.

Naast een uitgebreide biografie bevat dit verdienstelijk werk een kritische doorlichting van de meest gekende prenten uit Hahns omvangrijke oeuvre.

J.S.

Horst TOMAYER und Ernst VOLLAND (Hrsg.),
Lachend in die 80er ? Satire im bürgerlichen Deutschland,
VSA, Westberlin, 1976, 160 blz., geïll.

Thomas FECHT (Hrsg.),
Politische Karikatur in der BRD und Westberlin,
Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1974, 269 blz., geïll.

Beide werken samen vormen een vrij volledige bloemlezing van wat de BRD aan satirisch talent te bieden heeft. Terwijl de samenstellers van het eerste boek pogen om eenieder aan zijn trekken te laten komen, behandelt men in het tweede werk enkele figuren, die hun sporen vnl. als poli-

tiek karikaturist verdiend hebben (zoals o.a. R. Hachfeld, W. Kurowski, S. Siegert, E. Voland en G. Zingerl), uitvoerig.

J.S.

Klaus STAECK und Ingeborg KARST (Hrsg.),
Plakate abreißen verboten! Politische Plakate im Bundestagswahlkampf 72,
Steidl Verlag, Göttingen, 1973, 199 blz., geïll.

Ingeborg KARST (Hrsg.),
Der Fall Staeck, oder wie politisch darf die Kunst sein ?
Steidl, Göttingen, 1975, 350 blz., geïll.

Klaus STAECK und Heinrich BÖLL,
Collagen und Gedichte,
Labbé und Muta Verlag, Köln, 1975, 1975, 41 blz., geïll.

Klaus STAECK und Dieter ADELMANN,
Der Bonner Bildersturm. Oder : was die CDU von Demokratie hält,
Steidl, Göttingen, 1976, 157 blz., geïll.

Klaus STAECK und Dieter ADELMANN,
Die Kunst findet nicht in Saale statt,
Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1976, 180 blz., geïll.

Klaus STAECK und Dieter ADELMANN,
Eine Zensur findet gelegentlich statt. Oder : Kunst muss nicht schön sein, aber sie muss etwas sichtbar machen,
Steidl, Göttingen, 1977, 158 blz., geïll.

Indien men John Heartfield de vader van de politieke fotomontage noemt, is Klaus Staeck ongetwijfeld zijn meest succesrijke leerling. Gestart als abstract kunstenaar met een erg 'elitaire' kijk op de kunst, kwam hij, via een ommetje bij de zgn. 'sociaal-kritische' maar 'vrijblijvende' kunst, slechts geleidelijk tot zijn 'straatkunst': Die Kunst der 70er Jahre findet nicht im Saale statt.

Zijn methode bestaat er in om een op het eerste gezicht evidente combinatie van tekst en beeldmateriaal net genoeg humor of cynisme mee te geven, zodat de opwellende lach in de mond verstomt en als een kaakslag aanvoelt. Enkele van zijn onderhand berucht en beroemd geworden doordenkertjes zijn: Die Reichen müssen noch reicher werden; Der Himmel gehört allen, die Erde wenigen; Nostalgie ist noch lange kein Grund CDU zu wählen; In Chili sind die Menschenrechte in den besten Folterhänden, enz.

Zijn op grote oplage verspreide affiches bevatten steeds twee elementen: een artistiek en een politiek aspect. Men kan beide niet scheiden of uit elkaar halen. Hiermee wil hij doelbewust een discussie op gang brengen over de vraag: is dit kunst of politieke propaganda?

Klaus Staeck is daarom in het huidige West-Duitsland een geviseerde en controversiële figuur. Aangezien zijn affiches zelfs succes schijnen te sorteren bij verstokte Bild-lezers, is dit niet naar de zin van de reactie, met name dan de christendemocratische CDU en CSU. Deze proberen hem dan ook met alle mogelijke middelen het zwijgen op te leggen, o.a. door middel van het aanspannen van uitputtende rechtszaken. Aangezien Staeck zelf jurist is komt hij meestal toch als overwinnaar uit deze gewoonlijk erg technische, en dus energie- en tijdrovende, processen.

J.S.

TELEVISIE

Gerhard SCHULT,
**Fernsehprogramme — Programmiertes
Fernsehen ?**,
Edition Interform, Zürich, 1977, 92 blz.

De auteur, sinds 1969 hoofd van de informatiedienst van de Hessische TV, schetst aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens de situatie bij de ARD. Problemen als de commercialisering en informatie-vervlakking worden niet uit de weg gegaan. Schult verwacht veel heil van de technologie; een effectieve two-way communicatie is volgens hem mogelijk d.m.v. actieve participatie van de burgers aan de lokale kabelomroep.

J.S.

Simone COURTEIX,
**Télévisions sans frontières. Un problème
de coopération internationale**,
Economica, Paris, 1975, 342 blz.

De communicatietechnologie heeft tot grote wijzigingen op internationaal en nationaal vlak geleid. Op nationaal vlak wil de politieke overheid haar greep op de informatiesector verstevigen. Op het gebied van de internationale relaties vertonen de meeste staten een nationalistische reflex om hun soevereiniteit te vrijwaren. Deze defensieve opstelling wordt evenwel getemperd door het principe van het vrije gebruik van de ruimte en de onbeperkte circulatie van ideeën en informatie enerzijds, en de internationale uitwisseling van radio- en TV-uitzendingen anderzijds. Voorlopig staan echter een boel institutionele en structurele problemen een mondiale samenwerking op het vlak van de radio- en TV-diffusie in de weg.

Het is de grote verdienste van de auteur dat zij een (voornamelijk) beschrijvende inventarisatie heeft gemaakt van de organisatorische, juridische, technische en politiek-culturele moeilijkheden terzake. Daarnaast gaat zij kort in op de toekomstige ontwikkeling van de telecommunicatiesystemen: de internationalisatie van de TV-uitzendingen, de radioverspreiding d.m.v. satellieten, enz.

Het boek kent één belangrijke en fundamentele beperking. Er wordt nergens ingegaan op de commerciële structuur en de transacties van TV-programma's tussen naties. Maar dit is op zich niet zo'n groot bezwaar, aangezien we op dit vlak beschikken over de uitstekende studie van K. Nordenstreng en T. Varis, *Television Traffic — A one-way street? A survey and analysis of the International Flow of Television Program Material*, Unesco, Paris, 1974, 62 blz.

J.S.

STRIP

François RIVIERE
L'école d'Hergé,
Editions Jacques Glénat, Grenoble, 1976, 128
blz., geïll.

Dit boekje is niet meer dan een navertellen en een persoonlijke interpretatie van het werk dat Hergé, E.P. Jacobs, J. Martin, en Bob De Moor (de Hergé-school) gepubliceerd hebben. De wierook is daarbij nooit uit de lucht. In zijn mateloze bewondering heeft Rivière voor alles een zalvende uitleg. Zo beweert hij bijvoorbeeld over Hergé «Tintin au pays des Soviets»: «Hergé, puissant dans l'actualité l'essence même de son récit ne pouvait donner une couleur à celui-ci. Son seul tort était de ne pas produire une oeuvre de pure imagination! (sic)». Het werk van de vier strip-tekenaars moet verder verwijzingen doorstaan naar o.a. Mark Twain, Jerome K. Jerome, Hitchcock, Jean Ray, Conan Doyle, Flaubert, etc., waarmee de auteur waarschijnlijk vooral zijn eigen beleving en eruditie wou illustreren. De uiterst originele opmerking aan het einde van het boekje dat Joost Swarte, Harry Buckinx en Marc Smeets een grafische voortzetting vormen van de Hergé-school, zullen we maar als een persoonlijke vondst interpreteren. Het boekje is bovendien in een zwaar literaire (het begint als een roman) en barokke stijl geschreven. En mocht je misschien daarin geïnteresseerd zijn, achteraan vind je een aantal weinig gepubliceerde tekeningen en foto's.

R.P.

Numa SADOUL
Portraits à la plume et au pinceau,
Editions Jacques Glénat, Grenoble, 1976, 159
blz., geïll.

Compilatie van interviews die Numa Sadoul tussen '71 en '74 afnam van een aantal bekende en minder bekende Franstalige strip-tekenaars en scenario-schrijvers voor «Les Cahiers de la Bande Dessinée». Aan de hand van deze verzameling kun je de moeizame stripcarrière traceren van J.C. Forest, J. Tabary («Grootvizier Iznogoe»), D. Dubos, N. Mandryka, G. Pichard, van de ook in België ondertussen beroemd geraakte C. Bretécher (In «Robbedoes»: «De Njaaja's», «De Schipbreukelingen», «Robin Hoed»; in «Knack»: «De Gefrustreerden»), verder van C. Godard («Maarten Milaan», scenario-schrijver van de «Jolige Jungle»), R. Marcherot («Chlorophyl»), «Poezekat», «Clifton», «Snoesje...»), J. Roba («De Sliert», «Bollie en Billie») en van de met wijlen R. Goscinny duovormende A. Uderzo («Hoempapa», «Asterix») en Morris («Lucky Luke»). De vragen van Sadoul, zelf een verwoede stripfan, zijn grotendeels informatief, af en toe kritisch. Hij wil vooral naar de omstandigheden peilen waarin de verschillende strip-tekenaars tot het medium strip kwamen en naar de achtergronden waartegen hun specifieke strip tot stand kwam. Dit geeft natuurlijk een eerder ontgoochelend resultaat wanneer, zoals bij J.C. Forest, blijkt dat de tekenaar eigenlijk andere expressiemiddelen verkiest boven dat waarmee hij bezig is. Gelukkig vormt de schepper van «Barbarella» daarin een gefrustreerde uitzondering en hebben de anderen op dat gebied wel iets te vertellen. Verwacht echter geen accurate analyse van het stripwereldje waarin de auteurs hun helden laten bewegen, daarvoor is Sadoul nog teveel amateur. Waar dit dan wel even gebeurt, bij Mandryka, leidt dit tot een eendeloos gezeur over diens paranoia en zijn falus-syndroom.

Maar Sadoul geeft zijn amateurisme grif toe: in zijn inleiding bekend hij eerlijk dat hij zich enkel de rol van «criticus» toemeet om gratis aan de meestal dure stripalbums te raken en om een centje bij te verdienen. Voor wie tevreden is met interessant feitenmateriaal zal deze voorafgaande verwittiging geen hinder vormen.

R.P.

Wolfgang J. FUCHS und Reinhold C. REITBERGER,
Comics. Anatomie eines Massenmediums,
Rowohlt Verlag, Reinbek, 1973 (1977), 332
blz., geïll.

Wolfgang J. FUCHS (Hrsg.),
**Comics im Medienmarkt, in der Analyse, im
Unterricht**,
Leske Verlag, Opladen, 1977, 173 blz., geïll.

Eenieder die zich wil verdiepen in één of ander aspect van het stripverhaal, kan niet om het werk van Fuchs en Reitberger heen. Dit boek vormt immers het enige ons bekende totaaloverzicht van de strip. Sociologische, historische, esthetische, morele, culturele, massacommunicatieve ... alle aspecten komen hier aan bod. M.a.w., een basiswerk. Het door Fuchs samengestelde werk is beperkter van opzet. Naast een aantal inleidende artikels bevat deze bundel een reeks inhoudsanalyses van beroemde stripfiguren, excursies over de band tussen strip en hedendaagse fenomenen als geweld en feminisme, en enkele vanuit didactisch oogpunt geconcipieerde analysemodellen.

J.S.

Henri FILIPPINI,
Les années cinquante,
Ed. Jacques Glénat, Grenoble, 1977, 175 blz.,
geïll.

De auteur beschouwt de vijftiger jaren (meer specifiek de periode 1945/49 - 1959) als bepalend voor de ontwikkeling van de moderne Franse of franstalige strip. Door de wet van 1949, waardoor de import van Amerikaanse strips in Frankrijk gevoelig werd ingedijkt, kwam de franstalige strip — aanvankelijk vooral de Belgische, later ook de Franse — opnieuw tot bloei. Nieuwe tekenaars, nieuwe uitgaven en nieuwe technieken dienden zich aan. In het begin bleef alles beperkt tot een plagiëren en imiteren van de Amerikaanse voorgangers, maar geleidelijk kwam daar verandering in en kan men van een eigen 'Europese' stijl gewagen. De periode wordt afgesloten met het verschijnen van 'Pilote', een stripblad dat aan het tekenverhaal een nieuwe impuls gaf en daardoor, volgens de auteur, een nieuwe tijd inluidde.

J.S.

MEDIA IN ONTWIKKELINGSLANDEN

Andreas FUGLESANG,
Applied Communication in developing countries,
The Dag Hammarskjöld Foundation, Uppsala, 1973, 124 blz., geïll.

Andreas FUGLESANG,
Doing things ... together. Report on an experience in communicating appropriate technology,
The Dag Hammarskjöld Foundation, Uppsala, 1977, 108 blz., geïll.

Beide werken zijn bedoeld als een praktische handleiding voor het gebruik van voornamelijk traditionele communicatievormen (intrapersonele, interpersonele en groepscommunicatie) in het ontwikkelingswerk.

J.S.

RECLAME

Mary EDWARDSSEN,
The Corporate Influence on the Image of Women in Advertising,
A transcript of public hearings held by the Interfaith Center on Corporate Responsibility,
Interfaith Center on Corporate Responsibility, New York City, 1976, 58 blz.

Zoals blijkt uit de ondertitel, is deze publikatie het verslag — in gecondenseerde en bewerkte vorm — van een hoorzitting, waarin reclame- en mediadeskundigen, media critici, academici e.a. ondervraagd worden over de problematiek rond reclame en sekserollen. De discussie bleef evenwel niet beperkt tot een aanklacht tegen de stereotypering van vrouwen in reclameboodschappen, maar stelde ook de reclame zelf en de over- en overbodige consumptie die ze stimuleert in vraag. De groepering van de diverse referaten rond bepaalde thema's, in plaats van een chronologisch verslag, maakt het geheel zeer bevattelijk.

M.C.

Rolf LINDNER,
«Das Gefühl von Freiheit und Abenteuer» Ideologie und Praxis der Werbung,
Campus Verlag, Frankfurt, 1977, 160 blz.

De auteur is er o.i. in geslaagd om de fundamentele rol van de reclame in ons maatschappelijk systeem bloot te leggen, en dit zowel vanuit economisch als ideologisch standpunt. Aan de hand van een groot aantal reclamemethoden, technieken en teksten onderzoekt hij de mogelijkheden van consumentenbeïnvloeding en toont hierbij op gedetailleerde wijze aan hoe 'de wetenschap' een steeds grotere en geraffineerde rol gaat spelen bij de reclamevoering.

J.S.

FOTO

Andreas FEININGER,
Die Hohe Schule der Fotografie,
Wilhelm Heyne Verlag, München, 1977, 364 blz., geïll.

Andreas Feininger behoorde meer dan twintig jaar lang tot het beroemde «Life»-team van experimentele (pers)fotografen. Hier schrijft hij zijn rijke ervaring in theoretische, maar vooral praktische richtlijnen neer.

J.S.

Diane ARBUS,
Gordon Fraser, London, 1978,

Bill BRANDT,
Shadow of Light,
Gordon Fraser-Van Gennep, London-Amsterdam, 1977,

Jogh SZARKOWSKI,
Callahan,
Gordon Fraser, London, 1976,

Drie prachtig verzorgde fotoboeken van Groot-Brittannië's prestigieuze uitgever op dit gebied. Arbus en Brandt liggen voor in een goedkope slappe kaft uitvoering, waarvan de druktechnische kwaliteit der foto's toch even verzorgd bleef als in de gebonden uitgave. Hoe knap een gebonden uitvoering, door Gordon Fraser op de markt gebracht kan zijn, merk je aan het boek: «Callahan», gewijd aan het experimentele werk van deze Amerikaanse fotograaf.

D.L.

Annegret JÜRGENS-KIRCHHOFF,
Technik und Tendenz der Montage in der bildende Kunst des 20 Jahrhunderts,
Anabas Verlag, Lahn-Giessen, 1978, 247 blz., geïll.

De «montage» is een typisch produkt van de twintigste-eeuwse beeldende kunst. De auteur tracht deze stelling historisch en ideologisch te illustreren. Nadat ze de eerste sporen van de montage in het kubisme (o.a. bij Picasso) situeert, onderzoekt ze (aan de hand van de werken en visie van Kurt Schwitters) de montage als een burgerlijk avant-gardistische kunstuiting, om vervolgens de synthese van alle voorgaande stromingen in John Heartfields montage-theorie terug te vinden.

J.S.

GRAFISCHE TELECOMMUNICATIE

X,
Grafische telecommunicatie. Op weg naar een nieuw communicatietijdperk,
Delftse Universitaire Pers, Delft, 1975, 143 blz.

Dietrich RATZKE (Hrsg.),
Die Bildschirm Zeitung. Fernlesen statt Fernsehen,
Colloquium Verlag, Berlin, 1977, 235 blz.

De vooruitgang van de informatie-technologie lijkt niet meer te stuiten. Vooral video, teletext, viewdata en de 'chip' (het mini-mini-brein) zijn in volle opmars. Deze ontwikkeling houdt op velerlei vlak belangrijke implicaties in.

Het eerst geciteerde werk is de neerslag van een in april 1974 gehouden colloquium, ingericht door de Technische Hogeschool te Delft. Er werd van gedachten gewisseld over de consequenties van de opkomende nieuwe methoden voor de overdracht, opname en weergave van grafische informatie, met gebruikmaking van kabel- en/of etherverbindingen. Enkele van de opmerkelijkste conclusies van dit congres geven we hier op een rijtje:

— Een snelle groei van grafische telecommunicatiesystemen is vooral daar denkbaar, waar bestaande — eventueel in geringe mate aan te passen — of zeer binnenkort ontstaande infrastructures zich daartoe lenen. Men zou op grond hiervan een snelle groei kunnen verwachten bij het telecopieren, de beeldplaat, de lees-TV, afstand(snel)schrijfsystemen en gezinsverreschrijver.

— De invoering van grafische telecommunicatiesystemen kan de verhouding van pers en omroep grondig wijzigen. Enerzijds door het opheffen van de tijd-handicap van de pers. Anderzijds door het opheffen van de schaarste aan elektronische informatiekanaalen en/of stedelijke informatiedistributiesystemen.

— Om richting te geven aan de ontwikkeling van grafische telecommunicatiesystemen is het gewenst dat de samenleving zich bezint op principiële vragen als: moet de opheffing van schaarste aan elektronische informatietransportsystemen zowel als distributiesystemen, worden bevorderd of afgeremd?; en zal het bedrijfsleven zich hierbij uiteindelijk een zelfde positie mogen verwerven als bij de papierinformatietransportsystemen?

— Het beantwoorden van de vraag of een uitbreiding van onze telecommunicatiesystemen gewenst is, en zo ja, in welke vorm dat zal moeten geschieden, is vooral een politieke zaak.

Vooraf op de hier geponeerde tweede en vierde conclusie wordt in het door Ratzke samengestelde boek dieper ingegaan. Hier wordt n.l. gepeild naar de technische, juridische, journalistieke en sociale gevolgen van de teletext- en viewdata-experimenten.

J.S.

INFORMATIEVRIJHEID

Ralf ZOLL (Hrsg.),
Manipulation der Meinungsbildung,
Westdeutscher Verlag, Opladen, 1976, 372 blz.

Dit boek bevat een aantal belangrijke en interessante bijdragen rond het thema van de

'bewustzijnsindustrie'. Het is niet de bedoeling van de samensteller om een afgeerd geheel te presenteren, hij wil slechts enkele deelaspecten ten gronde uitwerken. O.i. is hij daar volledig in geslaagd. Dit bewijst trouwens ook het feit dat dit 'wetenschappelijke' werk op nauwelijks vier jaar reeds aan zijn vierde druk toe is.

Komen o.a. aan bod : de invloed van de reclame op de media, een ideologische analyse van enkele informatieprogramma's, de politieke druk op radio en TV, de functie van de lokale pers en het mediabeleid.

J.S.

Andreas W. MYTZE (Hrsg.),
Massenmedien in Osteuropa,
Europäische Ideen, Berlin, 1976, 62 blz.

De titel dekt niet geheel de lading. Het grootste gedeelte van deze brochure wordt immers ingenomen door de uitwijzingsgeschiedenis van enkele Westduitse journalisten uit de DDR. Een overzicht van de informatie 'vrijheid' in de Sovjet-Unie, Tsjechoslowakije en Joegoslavië wordt op nauwelijks enkele bladzijden afgehandeld. Het materiaal voor de artikels werd verzameld door het Zwitserse International Press Institute, een organisatie die een felle voorstander is van de westerse visie op de 'vrije informatie'.

J.S.

Nicolas WILL,
Essai sur la presse et le capital,
Union Générale d'éditions, Paris, 1976, 314 blz.

Zich basierend op het marxistische analyse- en begrippenapparaat (vooral dan het economische) poogt de auteur op een bijwijlen originele maar veelal erg 'orthodoxe' wijze de ontwikkeling van de (Franse) pers te schetsen.

Het boek bevat ook een uitgebreid artikel van César Marinori over de positie en rol van de journalist in de 'contra-revolutie'.

J.S.

Willi THIELE,
Pressefreiheit. Theorie und Wirklichkeit,
Colloquium Verlag, Berlin, 96 blz.

Dit is een (hoofdzakelijk juridische) geschiedenis van het begrip persvrijheid in de verschillende Länder van de BRD. Daarnaast bevat het boek ook de standpunten van de politieke partijen t.a.v. de persvrijheid, en geeft de auteur zijn visie op de informatieopdracht van de pers.

J.S.

Dafin TODOROV,
Freedom press,
International Organization of Journalists,
Prague, z.d., 97 blz.

De auteur schetst kort de geschiedenis van de sociaal-democratische en communistische pers in Groot-Brittannië, Duitsland, Frankrijk en de USA.

J.S.

Vitaly PETRUSENKO,
A dangerous game. CIA and the mass media,
Interpress, Prague, 1977, 190 blz.

Zich enkel basierend op gecontroleerde en reeds gepubliceerde feiten, en op getuigenissen van (ex-) CIA-agenten als Agee, Hunt, Marchetti en Marks, heeft de auteur de strategie, werkmethode en middelen van de Amerikaanse inlichtingendienst CIA m.b.t. de massamedia nagevolgd. Naast een algemene beschouwing en een wereldoverzicht, geeft hij een gedetailleerde kroniek van de CIA-activiteiten in bv. Cuba, Vietnam, Chili, Oost-Europa, enz. Voor België vermeldt hij dat de CIA er eind 1972 3200 medewerkers telde, waaronder 87 militairen, 23 politici en 17 journalisten.

J.S.

Richard J. BARNET und Ronald E. MÜLLER,
Die Krisenmacher. Die Multinationalen und die Verwandlung des Kapitalismus,
Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1978, 438 blz.

Gerhard BRIEDENSTEIN,
Internationale Konzerne,
Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1977, 185 blz., geill.

Ten gevolge van maatschappelijke ontwikkelingen is de informatiesector, o.i.v. een proces van internationalisatie in productie en distributie, in handen gekomen van trans- of multinationale bedrijven. Zoals in andere takken van de industrie treedt ook in de informatiesector een sterke concentratie op, waarvan de controle vooral gebaseerd is op de toegang tot drie elementen die de kern van de economische macht in de huidige wereldorde uitmaken: financierskapitaal, marketing en technologie. Deze drie elementen vormen de pijlers van de driehoeksverhouding tussen informatie-industrie, militair apparaat en grote internationale financiers. Een drie-eenheid die men, in navolging van het 'militair-industrieel complex', het 'informatie-industrieel complex' noemt. Het eerste boek bestudeert deze 'kwalitatieve' ontwikkeling binnen het kapitalisme op wetenschappelijke wijze, het tweede boek is eerder als handboek voor scholen en vormingsbewegingen bedoeld.

J.S.

IDEOLOGIETHEORIE

Wiktor Grigorjewitsch AFANASJEW,
Soziale Information und Leitung der Gesellschaft,
Staatsverlag der DDR, Berlin, 1976, 367 blz.

Lothar BISKY (Hrsg.),
Massenmedien und ideologische Erziehung der Jugend,
Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1976, 177 blz.

Het eerste boek kan beschouwd worden als een grondige inleiding tot de marxistisch-le-

nistische informatietheorie en haar plaats en rol in een socialistische maatschappij. Het door Bisky samengestelde werk is minder dogmatisch en concentreert zich op de pedagogische en ideologische functies van massacommunicatieprocessen en hun weerslag op en aanwending door de jeugd.

J.S.

Felix GEYER and David SCHEITZER (ed.)
Theories of alienation,
Martinus Nijhoff, Leiden, 1976, 305 blz.

Michael LANDMANN,
Entfremdende Vernunft,
Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1975, 235 blz.

Het eerste boek bundelt een aantal papers die voor de 'Ad Hoc Group on Alienation Theory and Research' op het Sociologisch Wereldcongres in Toronto (1974) zijn ingediend. Opzet, kwaliteit en strekking van de verschillende artikels lopen sterk uiteen. Zowel algemene systeemtheoretische als beperkte individueel-psychische analyses enerzijds, en theoretische versus empirische bijdragen anderzijds, komen aan bod. Landmann komt, na een omzwerfing bij de bekendste theoretici van de 'alienatie' en een overzicht van de belangrijkste literatuur dienaangaande, tot een anthropologisch-idealistische patstelling: de vervreemding is het werk van de rede.

J.S.

Richard SORG,
Ideologietheorien. Zum Verhältnis von gesellschaftlichem Bewusstsein und sozialer Realität,
Kiepenheuer & Witsch, Köln, 1976, 134 blz.

Vertrekkende van het ideologiebegrip bij Marx, Engels en Lenin gaat Sorg na welk concreet belang de ideologie in de maatschappelijke ontwikkeling heeft en welke haar interrelatie met de sociaal-economische basis is. Hij onderzoekt voornamelijk welke klassenbelangen door het maatschappelijk bewustzijn vertolkt worden (de materiële inhoud), op welke specifieke wijze deze veruitwendigd worden en waarom (de sociale functie) deze op dergelijke wijze tot uiting komen. Daarna bestudeert hij de theorieën van enkele 'burgerlijke' denkers m.b.t. de alzo ontwikkelde ideologiethematiek, met name Max Weber, Karl Mannheim, Ernst Topitsch en Jürgen Habermas.

J.S.

PERS

Steve CHIBNALL,
Law — and — Order News. An analysis of crime reporting in the British Press,
Tavistock Publications, Londen, 1977, XIV + 288 blz.

Misdaadverslaggeving over moorden, kapingen, bomaanslagen, omvangrijke diefstallen, en dergelijke meer, oefent een fascinerende invloed uit op de lezers. Maar

krijgt de lezer hierbij steeds een objectief relaas over de gebeurtenissen of wordt hem een «officiële versie» aangeboden? Dit is één van de vele vragen die Chibnall tracht te beantwoorden.

Hiertoe analyseert hij de werkrelatie tussen gespecialiseerde misdaadverslaggevers en hun bronnen, i.c. de politie. Meer in het bijzonder onderzoekt de auteur de afhankelijkheid van de journalisten van de politie als nieuwsbron en de implicaties daarvan voor de kopij.

Twee elementen springen — expliciet en impliciet — in het oog bij Chibnall's betoog: 1. de ver-reikende en fundamentele invloed van de bronnen op de selectie en constructie van misdaadnieuws, en 2. de pers als verdedigster van de dominerende (c.q. conservatieve) ideologie ten aanzien van misdaden en als steunpilaar voor de politie in haar zogenaamde «misdad-oorlog».

De formele en informele ethiek van zowel politie als journalistieke activiteiten worden op een zakelijke en klare wijze uiteengezet. De aandacht van de auteur gaat in ruime mate naar de perspolitiek van de Britse politie. Het zou echter verhelderend geweest zijn indien Chibnall, eventueel in bijlage, een structuurplan van de Britse wetstenaars zou opgenomen hebben. Scotland Yard is een befaamde naam in het buitenland, maar wat het omvat of waar het te situeren is binnen de «law - and - order» handhaving is wellicht voor een groot aantal lezers een vraagteken.

Een kleine voetnoot over geciteerde kranten zou ook welkom geweest zijn. Het belang van sommige uitspraken van misdaadverslaggevers zou aan betekenis winnen.

Zonder veel moeite kan niettemin de openingszins van de publikatie ondersteund worden, namelijk: «This is a book for sociologists, journalists, and that creature much beloved by publishers, the educated and interested layman.»

C.L.B.

Karl RIHA (Hrsg.),
Über Zeitungen,
Anabas Verlag, Lahn-Giessen, 1973, 165 blz.,
geïll.

Het lag in de bedoeling van de samensteller om een aantal korte satirische artikels en kritische analyses over kranten in de periode van 1848 tot nu te verzamelen, om zodoende de lezer op een 'amusante' wijze een tijdsbeeld te bieden. Zowel de evolutie in de behandelde onderwerpen (censuur, sensatie, persvrijheid e.d.) als de ontwikkeling in de satirische en literaire technieken (de citaatmontage bv.) kan aan de hand van dit boek nagetrokken worden. Het bevat artikels van o.a. Engels, Marx, Lasalle, Mehring, Kraus, Bloch, Tucholsky, Effer, Brecht, Enzensberger en Holtkamp.

J.S.

JOURNALISTIEK

Marc PAILLET,
Le journalisme. Fonctions et langages du quatrième pouvoir, Denoël-Gonthier, Paris, 1977, 224 blz.

De auteur wil, in dit vlot leesbare en overvloedig met aanschouwelijke voorbeelden geïllustreerde boek, een aantal fundamentele communicatieproblemen aan de orde stellen: de kritische functies die de hedendaagse journalistiek dient te vervullen, de structuren of media die daaraan te pas komen, en het maatschappelijk systeem waarin deze structuren optreden. De teneur van het boek is dat onafhankelijke en zich kritisch opstellende media en journalisten een conditio-sine-qua-non zijn voor een vlot functioneren van de 'democratie'.

J.S.

RETORIEK

Ernesto GRASSI,
Macht des Bildes : Ohnmacht der rationalen Sprache. Zur Rettung des Rhetorischen, Verlag M. DuMont, Schauberg, 1970, 231 blz.

Een merkwaardige verdediging van de retoriek vanuit een hoek waar dit zelden gebeurt, nl. de filosofie. De auteur stelt hierbij het pathetisch-retorische spreken tegenover het rationeel-logische en tracht in dit verband aan te tonen dat dit laatste het eerste impliceert en derhalve onmachtig is nog iets wezenlijks te zeggen wanneer men — zoals dit in het rationalisme het geval is — het pathetisch-retorische volledig verwerpt. Het is immers in de retoriek dat het principe, het eerste, de grond... waarop «iets» als «iets» gekend wordt, onmiddellijk gegeven en aanwezig gesteld wordt. Dit onmiddellijk vinden van «de grond van de zaak», die niet rationeel kan bewezen worden, doch het domein is van het dwingende, het geloven, gebeurt via een ingenieuze, beeldende taal. De metaforische taal bezit hierbij een grote kracht.

L.V.P.

SEMIOTIEK

W.A. KOCH,
Varia Semiotica,
Olms, 1971, 632 blz., geïll.

Een monumentale semiotiek van (vooral) het esthetische, waarin de auteur ballet, muziek, schilderkunst, happenings, poëzie, film en

roman behandelt. Detailstudies van Joyce en Celan, alsook studies van reclame en massacommunicatie komen erin voor. Deze 'semiotiek' heeft overigens weinig te maken met de Franse traditie onder die naam. Koch hangt een cybernetische semiotiek aan, met de hoofdklemtoon op communicatieproces en -effect, eerder dan op de betekenisgeving zelf. Het boek wordt dan ook geteist door diagrammen die het een cachet verlenen van hoge techniciteit.

D.L.

TAALSOCIOLOGIE

Lieuwe PIETERSEN,
Taalsociologie,
Tjeenk Willink, Groningen, 1976, 175 blz.

Aan de hand van drie centrale thema's — (Europese) taalminderheden, tweetaligheid en groepen met een taalachterstand — wil de auteur enkele van de belangrijkste buitenlandse discussiepunten op het vlak van de taalsociologie in het Nederlandse taalgebied introduceren. Problemen als de verhouding tussen taalideologie en nationale ideologie, tussen nationale en wereldtalen, tussen onderwijs en taal ... worden vanuit demografische, ideologische, economische en sociale hoek bekeken en met vele voorbeelden verlicht. Zodoende is het (ook voor de leek) een interessante inleiding op de taalsociologie geworden.

J.S.

**drukkerij
van der poorten
drukt
boeken
en
tijdschriften**